

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
info

<https://konkur.info>

درس دوم

منابع پژوهش در تاریخ
اسلام و ایران دوران
اسلامی

konkur
info

مقدمه

در گذشته مورخان برای تشخیص و تعیین اصالت اخبار و اسناد (شواهد و مدارک) یک رویداد تاریخی، روش ها و فنونی را به کار می گرفتند.

با پیشرفت علم و ابداع روش های جدید علمی، مورخان نیز روش ها و ابزارهای جدیدی را برای تشخیص و تعیین اصالت و اعتبار اخبار و منابع تاریخی به خدمت گرفتند.

در این درس با توجه به اهمیت این بخش از کار مورخان، به برخی از این روش ها و معیارها می پردازیم.

معیارهای سنجش اعتبار یک خبر تاریخی

نقد یک خبر تاریخی که در حقیقت همان اعتبار سنجی و بررسی اصالت خبر محسوب می شود، در دو مرحله انجام می شود:

الف) سنجش اعتبار و
نقد روایت کننده

ب) سنجش اعتبار و نقد و
بررسی گزارش ها
و منابع تاریخی

الف) سنجش اعتبار و نقد روایت کننده

در این مرحله، پژوهشگران و مورخان به این موضوعات می پردازند:

- * ویژگی‌های هویتی روایت کننده خبر
- * محل تولد و زندگی
- * گرایشات فکری و مذهبی سیاسی
- * جایگاه علمی نویسنده و راوی
- * علائق و انگیزه های راوی
- * فاصله زمانی و مکانی بین راوی و خبر
- * آیا روایت کننده خود مستقیماً شاهد وقوع رویدادی بوده و یا خبر آن را از دیگران نقل کرده است.
- * ارزش و اعتبار خبری که راوی آن خود به طور مستقیم شاهد رویداد بوده به مراتب بیشتر است.

نکته

در گذشته، برخی از مورخان مانند **مسعودی** برای بررسی درستی و یا نادرستی برخی از اخبار و گزارش های تاریخی به مسافرت می رفتند و از نزدیک مکان رویدادها را مورد مطالعه قرار می دادند.

ب) سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش ها و منابع تاریخی

۱ - مطابقت عقلی:

یکی از مهم ترین و مؤثرترین معیارهای سنجش درستی یا نادرستی یک خبر یا گزارش تاریخی بررسی مغایرت و یا عدم مغایرت آن با عقل است. مورخانی که به این اصل اعتقاد داشتند عبارتند از:

ابن مسکویه

یهقی

ابن اسفندیار

مقدسی

یعقوبی

۲) مقایسه و تطبیق با سایر منابع و شواهد:

مقایسه و مطابقت یک خبر و منبع تاریخی با **سایر منابع** نظیر اطلاعات مندرج در سایر کتاب های تاریخی و یا نوشته های دیگر مانند:

* نسب نامه ها

* سفرنامه ها

* دیوان های اشعار

* متون اخلاقی

* فتوت نامه ها

* سیاست نامه ها

روشی سودمند در جهت تعیین اعتبار اخبار و اسناد است.

۳) مطابقت با نتایج تحقیقات باستان شناسی

در سال های اخیر دانش باستان شناسی با بهره گیری از ابزارها و روش های مدرن پیشرفت زیادی کرده است و نتایج تحقیقات آن علم معیاری مناسب برای سنجش اعتبار اخبار تاریخی محسوب می شود.

نتایج تحقیقات علمی باستان شناسان بر روی محوطه ها، بناها و آثار گوناگون تاریخی به مورخان کمک می کند که اخبار و مندرجات کتاب های تاریخی را به دقت ارزیابی کنند.

سنجش گزارش ها بر اساس زمان و مکان

زمان و مکان دو رکن مهم یک رویداد تاریخی اند.

خبر و روایتی که فاقد زمان و مکان دقیق و مشخص باشد از اصالت و اعتبار کافی برخوردار نیست.

کتاب تاریخ در ترازو اثر عبدالحسین زرین کوب

<https://konkur.info>

۵) اعتبار سنجی با تکیه بر دستاوردهای علوم تجربی

علوم تجربی دخیل در تعیین اصالت سنجی منابع تاریخی عبارتند از:

زیست‌شناسی

فیزیک

شیمی

پزشکی و و ابداع روش‌ها و ابزارهای مدرن.

همخوانی یا عدم همخوانی یافته‌های این دانش‌ها با داده‌های تاریخی می‌تواند روش مفیدی در تعیین **اصالت و اعتبار** گزارش‌های تاریخی باشد و یا اعتبار آنها را مورد تردید قرار دهد.

۶) اعتبار سنجی به کمک دستاوردهای سایر علوم انسانی

علوم انسانی مرتبط جهت اصالت سنجی منابع تاریخی:

انواع روش‌های تاریخ نگاری:

تاریخ نگاری
روایی

تاریخ نگاری
تحلیلی

تاریخ نگاری
ترکیبی

تاریخ نگاری روایی

تعریف تاریخ نگاری روایی:

تاریخ نگاری روایی به نوعی تاریخ نگاری گفته می‌شود که شخص مورخ روایت های مختلف و متعددی را درباره یک موضوع واحد با ذکر اسناد ذکر می کند.

ویژگی های تاریخ نگاری روایی:

- * مهم ترین ویژگی: تاریخ نگاران هیچ گونه دخل و تصرفی در روایت ها نمی کردند و عینا آنها را ذکر می کردند.
- * این نوع تاریخ نگاری در آغاز برای ثبت و ضبط سخنان و سیره پیامبر و صحابه ایشان به کار گرفته شد.
- * بعدها برای ثبت وقایع دوران های بعدی نیز از این روش استفاده شد.

برجسته‌ترین تاریخ‌نگار روایی

«محمدبن جریر طبری» (۲۲۴ - ۳۱۰ ق)

او برای تألیف کتاب خود اخبار فراوانی را جمع آوری کرده
او سعی داشت تعیین صحت و سقم مطالب را به خواننده واگذار کند.
از معایب این سبک از تاریخ‌نگاری :

این بود که نویسندگان به دور از هر گونه نقد و انتقاد، هیچ نظری
درباره درستی و نادرستی خبر ارائه نمی‌دادند.

نکته مثبت تاریخ‌نگاری روایی:

مورخان بعدی با مجموعه‌ای از اخبار گوناگون، درباره یک موضوع
روبه رو می‌شوند و با به دست آوردن مدارک و اسناد کافی درباره
اصل خبر قضاوت می‌کنند.

تاریخ نگاری ترکیبی

در این روش مورخ به جای ذکر همه روایات درباره یک موضوع، با بررسی و مطالعه آنها و ایجاد نوعی مشابهت و همانندی میان آنها یک گزارش واحد از آنها تنظیم می کند و از بیان ذکر سلسله اسناد و اخبار دیگر خودداری می نماید.

معایب:

در این روش مورخ ناچار به گزینش و انتخاب است امکان دارد برخی از جنبه های حادثه از چشم او دور بماند.

تاریخ رواج تاریخ نگاری ترکیبی: از اواخر قرن سوم هجری

برجسته ترین چهره های این سبک:

- ۱) بلاذری صاحب کتاب «فتوح البلدان»
- ۲) دینوری نویسنده کتاب «اخبار الطوال»

تاریخ نگاری تحلیلی

در این روش مورخان ضمن ارائه و جمع بندی ترکیبی از اخبار و روایت درباره یک رویداد، خود نیز به بررسی و تبیین علل و عوامل ظهور آن حادثه می پردازند.

طبیعی است که مورخ برای بررسی علل و عوامل حوادث به نقد منابع و روایت های خود پرداخته و بعضا منابع و گزارشات خام و نادرست را کنار بگذارد.

برجسته ترین تاریخ نگاران تحلیلی:

(۱) ابوعلی مسکویه نویسنده کتاب «تجارب الامم»

(۲) مسعودی نویسنده کتاب های «تاریخ بیهقی» و «مروج الذهب»

تعریف روش سالشماری

مورخان در دوران اسلامی، گزارش‌ها و نوشته‌های خود را به دو روش سال‌شماری و موضوعی تنظیم و ارائه می‌کردند.

روش سالشماری:

حوادث بر اساس ترتیب زمانی مرتب می‌شوند.

مثال:

طبری در ذیل حوادث سال ۶۱ ق و وقایع محرم و عاشورا را گزارش می‌کند.

روش موضوعی

در روش موضوعی، یک **موضوع خاص** محور تاریخ نگاری قرار می گیرد. موضوع می تواند یک شهر، جنگ ها یا طبقاتی از مردم مثل شعرا یا اطباء باشند.

مثال برای تاریخ نگاری موضوع محوری:
کتاب مروج الذهب و معادن الجواهر، نوشته علی بن حسین مسعودی

پرسش‌های نمونه

- ۱- اعتبار سنجی خبر تاریخی براساس چه ملاک‌هایی صورت می‌گرفت؟ شرح دهید.
- ۲- سه مورد از معیارهای سنجش اعتبار منابع تاریخی را توضیح دهید.
- ۳- روش تاریخ‌نگاری روایی و ترکیبی را به اختیار مقایسه کنید.
- ۴- ویژگی‌های تاریخ‌نگاری تحلیلی چیست؟
- ۵- مهم‌ترین نمایندگان تاریخ‌نگاری، براساس موضوع محوری و تاریخ‌نگاری ترکیبی را نام ببرید.

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
info

<https://konkur.info>